

Scott Joplin életrajza

(az angol nyelvű Wikipédia-cikk fordítása)

fordította: Erdész Fanni, Ittész Tamás

Scott Joplin (kb. 1867/68–1917. április 1.) afroamerikai zeneszerző és zongorista volt – híressé ragtime-kompozíciói tették: „a ragtime-szerzők királyának” hívták. Rövid karrierje alatt 44 saját ragtime darabot (rag-et) írt, egy ragtime balettet és két operát. Az egyik első és legnépszerűbb darabja a *Maple Leaf Rag*, amely a ragtime első és legnagyobb hatású slágere lett és azóta is ezt tartják minden ragtime alapvető mintájának.

Joplin Északkelet-Texasban zenekedvelő vasúti munkás családba született, zenei tudását helyi tanárok fejlesztették. Texarkanában nőtt fel, ahol énekes kvartettet alapított, mandolint és gitárt tanított. Az 1880-as években hagyta ott vasúti állását és mint vándorzenész bejárta a déli államokat. Chicagóba ment az 1893-as világkiállításra, amely jelentős szerepet játszott abban, hogy 1897-ben kitört az amerikai ragtime-láz.

Joplin 1894-ben Sedaliában (Missouri) dolgozott és olyan jövődő ragtime-szerzőket tanított, mint Arthur Marshall, Scott Hayden és Brun Campbell. Joplin 1895-ben kezdett zenei kompozíciókat publikálni, és a *Maple Leaf Rag* 1899-es kiadása hozta el számára a hírnevet. Ez a darab óriási hatással volt a későbbi ragtime-szerzőkre, valamint Joplin számára is állandó bevételi forrást jelentett, noha később már nem volt ilyen sikeres és rendszeresen adódtak anyagi gondjai. Joplin 1901-ben St. Louisba költözött, ahol továbbra is zeneszerzéssel és kiadással foglalkozott, valamint rendszeresen fellépett a helyi közösség előtt. Első operájának (*A Guest of Honor*) a partitúráját egyéb tulajdonaival együtt 1903-ban elkobozták, mert nem tudott kifizetni bizonyos számlákat, ez a partitúra azóta sincs meg. Joplin továbbra is szerzett és adott ki zenét, majd 1907-ben New Yorkba költözött, hogy új operájához producert keressen. A korábban őt híressé tevő zenei forma határait próbálta átlépni, sajnos kevés anyagi sikerrel. A *Treemonisha* c. második operájának részben színpadra vitt változatát nem fogadták jól 1915-ben.

Joplin 1916-ban már a szifilisz eredményeként kialakult demenciában szenvedett, így 1917 januárjában egy elmeógyógyintézetben kapott helyet, majd három hónappal később 49 évesen elhunyt. Sokak szerint halála jelöli azt a pontot, amikortól már nem a ragtime volt a legfontosabb amerikai zenei stílus, s a következő évek során más stílusokkal együtt a stride, a jazz és végül a big band swing stílusokba olvadt. Joplin zenéjét az 1970-es évek elején fedezték fel újra, s nem kis mértékben a zongorista Joshua Rifkin milliós példányszámban eladott albuma tette ismét népszerűvé. Ezt követte az 1973-as, Oscar-díjjal kitüntetett *The Sting (A nagy balhé)* c. film, amelyben számos Joplin-szerzemény is szerepel, köztük a *The Entertainer*. A teljes *Treemonisha* c. operát végül nagy sikerrel állították színpadra 1972-ben, Joplin pedig 1976-ban posztumusz megkapta a Pulitzer-díjat.

Korai évek

Edward A. Berlin szerint „az a mítosz él rendületlenül Joplinról, hogy 1868. november 24-én született Texarkanában (Texas). Ezt a helyszínt könnyen figyelmen kívül hagyhatjuk, mert Texarkanát 1873-ig nem alapították meg”. John Tennison muzikológus azonban 2015-ben felfedezett egy levelet a *Times-Picayune* c. lap 1856. december 19-i számában, amely alapján

világos, hogy Texarkana mint helységneve 1856-ban már létezett, ebből következően lehetséges, hogy a 12 évvel később született Joplin mégis ott látta meg a napvilágot. Noha a bizonyítékok alapján juthatunk erre a következtetésre is, ennek ellenére néhányan úgy vélik, hogy Joplin Lindenben (Texas) született 1867 végén vagy 1868 elején hat gyermek közül másodikként (a többiek: Monroe, Robert, William, Myrtle és Ossie). Édesapja Giles Joplin volt, egy Észak-Karolinából, származó egykori rabszolga, édesanyja pedig Florence Givens, egy szabad afroamerikai nő Kentucky-ból.

A Joplin család később Texarkanába költözött, ahol Giles vasúti munkásként, Florence pedig takarítónőként dolgozott. Joplin apja az észak-karolinai telepesek bulijain hegedűn játszott, az édesanyja pedig énekelt és bendzsózott. Joplin így jutott némi zenei neveléshez, majd 7 éves korától édesanyja megengedte neki, hogy zongorázzon, amíg ő takarít.

Az 1880-as évek elején Giles Joplin egy másik nő kedvéért elhagyta a családot. A felesége, Florence küzdelmesen tartotta el gyermekeit takarítói munkája révén. Az életrajzíró Susan Curtis úgy véli, hogy döntő ok volt a szülők elválásában az, hogy az édesanya támogatta Joplin zenei tanulmányait, az édesapa ugyanis azt szerette volna, ha fia gyakorlatiasabb tevékenységet keres, amivel hozzá tud járulni a család bevételeihez.

Egy családi barát szerint a fiatal Joplin komoly és törekvő fiú volt, aki zenét és zongorát tanult iskola után. Több helyi tanár is segítette, zenei tudását leginkább Julius Weissnek, egy német zenetanárnak köszönhette, aki a késői 1860-as években vándorolt ki Texasba, ahol egy prominens helyi család alkalmazta házi zenetanítónaként. Weiss német egyetemen tanult zenét, és a városi dokumentumokban mint „a zene professzora” szerepel. Mivel lenyűgözte Joplin tehetsége és ismerte a család szerény anyagi helyzetét is, Weiss ingyen tanította a fiút 11 éves korától 16 éves koráig, ez idő alatt megismertette őt a népzenevel és a klasszikus zenével, beleértve az operát is. Weiss rávezette Joplint, hogy „a zenét mint művészetet és mint szórakoztatást” is értékelje, és segített abban is, hogy Joplin édesanyja egy használt zongorát tudjon beszerezni. Weiss felesége, Lottie szerint Joplin sosem felejtette el Weisst. Később ugyanis, miután zeneszerzőként hírnevet szerzett, Joplin „rendszeresen küldött pénzt idős és beteg tanárának” annak haláláig. Joplin 16 éves korában három másik fiúval énekes kvartettben énekelt és zongorázott Texarkanában és környékén, emellett pedig gitár- és mandolinleckéket adott.

Élet a déli államokban és Chicagóban

Miután tinédzserként különböző helyi eseményeken volt előadó, az 1880-as évek végén Joplin úgy döntött, hogy feladja vasúti munkáját és Texarkanát elhagyva vándorzenész lesz. Életének erről az időszakáról nem sokat tudunk, bár 1891 júliusában Texarkanában a *Texarkana Minstrels* tagjaként szerepelt egy előadásban, amely a Déli Konföderáció elnöke, Jefferson Davies szobrára gyűjtött pénzt. Joplin azonban hamar rájött, hogy fekete zongoristaként nem sok lehetősége van – állandó munkát főleg csak templomban, illetve bordélyházban kaphat. Joplin a ragtime-korszak előfutáraként meghatározható „jig-piano” darabokat játszott a közép-déli államok különböző piroslámpás negyedeiben és néhányan azt állítják, hogy ebben az időben Sedaliában és St. Louisban tartózkodott.

Joplin 1893-ban Chicagóba utazott a világkiállításra (Chicago World Fair) és itt alapította meg első zenekarát, amelyben kornetten játszott, illetve itt kezdett a zenekar számára hangszerelni. Az Expóval ugyan elenyésző mennyiségű afroamerikai került kapcsolatba, az eseményt kísérő szalonokban, kávéházakban és bordélyokban felléptek fekete előadók. Az Expón 27 millió amerikai vett részt és az esemény óriási hatással volt az amerikai kulturális élet több területére, beleértve a ragtime-ot is. Noha kevés pontos információ áll rendelkezésünkre, számos forrás a Chicagói Világkiállításnak tulajdonítja a ragtime népszerűsítését – Joplin is rájött, hogy az ő zenéje, csakúgy, mint más fekete előadóké, tetszik a látogatóknak. Az amerikai városokban a ragtime 1897-re már nemzeti örület lett, amelyről így írt a *St. Louis Dispatch*: „valóságos szélroham, amely rendkívüli módon felvitte a városlakók pulzusát”.

Élet Missouriban

Joplin 1894-ben érkezett Sedaliába (Missouri). Először Arthur Marshall családjánál élt, aki akkoriban még csak 13 éves fiú volt, később azonban Joplin egyik tanítványa lett, majd saját jogon is ragtime-szerző. Mivel Joplin 1904-ig turnézó zenészként kereste a kenyerét, nincs olyan dokumentum, ami addig állandó tartózkodási helyről számolhatna be vele kapcsolatban. Noha kevés pontos ismeretünk van Joplin ekkori életéről és munkájáról, az világos, hogy szólózenészként táncos alkalmakon és Sedalia főbb fekete klubjaiban, a *Black 400* klubban és a *Maple Leaf Clubban* is fellépett. A *Queen City Cornet Band*ben és saját hatfős együttesében is szerepelt. Saját énekes csoportjának, a *Texas Medley Quartet*-nek az egyik turnéja során volt rá először lehetősége, hogy kiadja saját szerzeményeit, majd tudjuk, hogy Syracuse-ba, New Yorkba és Texasba ment. Joplin első két munkáját, a „Please Say You Will” és a „A Picture of Her Face” c. dalokat két New York-i üzletember adta ki 1895-ben. Joplin látogatása Temple-ben (Texas) lehetővé tette, hogy ott is kiadjon három darabot 1896-ban – köztük volt a „Great Crush Collision March”, amely egy előre megtervezett vonatbalesetnek állít emléket, amely szeptember 15-én a Missouri-Kansas-Texas vonalon történt és amelyet Joplin is láthatott. Joplin első életrajzírója, Rudi Blesh erről a műről azt írja, hogy „különleges... korai ragtime-esszé”. Sedaliában zongorázni tanított diákokat, akik között voltak olyan későbbi ragtime-szerzők, mint Arthur Marshall, Brun Campbell és Scott Hayden. Közben pedig Joplin beiratkozott a George R. Smith College-ba, ahol minden bizonnyal „felsőfokú harmóniát és zeneszerzést” tanult. A főiskola dokumentumai egy tűzben megsemmisültek 1925-ben, Edward A. Berlin életrajzíró azonban megjegyzi, hogy elég valószínűtlen, hogy egy afroamerikaiak számára létesített kis főiskola ilyen kurzussal szolgálhatott volna.

Joplin 1899-ben feleségül vette Belle-t, Scott Hayden nevű munkatársa sógornőjét. Noha már rag-ek százait nyomtatták ki, mire a *Maple Leaf Rag*-et kiadták, Joplin nem volt lemaradva. Joplin első rag-je, az *Original Rags* 1897-ben lett kész, ugyanakkor, mint a William Krell által szerzett *Mississippi Rag*, az első nyomtatásban megjelent ragtime szerzemény. A *Maple Leaf Rag*-et valószínűleg ismerték már Sedaliában 1899-es kiadása előtt is. Brun Campbell is állította, hogy látta már a kéziratát 1898 körül. Nem ismerjük pontosan a körülményeket, amelyek a *Maple Leaf Rag* kiadásához vezettek és a történet több verziója is ellentmond egymásnak. A kiadók felé történt több sikertelen megkeresés után Joplin 1899. augusztus 10-én írt alá egy szerződést John Stillwell Starkkal, egy hangszerkereskedővel, aki később a legfontosabb kiadójává vált. A szerződésben rögzítették, hogy Joplin a rag minden egyes eladása után 1% jogdíjat kap és az eladási ár minimum 25 cent. Néhány kiadás tetején jól látható a felirat, hogy a „Maple Leaf Clubnak”, ezért valószínű,

hogy a rag a klubról kapta a nevét, noha nincs semmilyen közvetlen bizonyíték erre nézve és sok más korabeli, Sedaliahoz közeli lehetséges forrásból is származhat a név.

A *Maple Leaf Rag* eladásairól sok hír látott napvilágot, pl. hogy Joplin volt az első zenész, aki 1 millió példányban adott el hangszeres zenedarabot. Rudi Blesh szerint a darab az első 6 hónapban 75 ezer példányban kelt el és „az első instrumentális zenei sláger lett Amerikában”. Joplin későbbi életrajzírója, Edward A. Berlin kutatásai azonban bizonyították, hogy semmi ilyesmi nem történt: az első 400 nyomtatott kópiát egy év alatt adták el és Joplin 1% jogdíjat megállapító szerződése értelmében a szerző 4 dollár bevételt tudhatott magáénak (ami kb. 115 dollárnak felel meg ma). Folytatódott az eladások, amennyiből Joplinnak annyi bevétele származhatott, amennyi fedezhette a kiadásait. A becslések szerint 1909-ben az eladások éves 600 dollárnyi bevételt jelenthettek (ami kb. 15.993 dollárnak felel meg ma).

A *Maple Leaf Rag* valóban a jövőbeli zeneszerzők rag-jeinek százai számára szolgált modellként, különösen a klasszikus ragtime fejlődését tekintve. A *Maple Leaf Rag* kiadása után Joplint mint „a ragtime-szerzők királyát emlegették” (King of Ragtime composers), nem utolsósorban maga is ezt írta az *Easy Winners* és az *Elite Syncopations* c. saját munkái borítójára.

Miután az 1900-as évek elején a Joplin család St. Louisba költözött, lányuk született, aki ezután néhány hónappal meghalt. Joplin és felesége között nehézkes volt a kapcsolat, mert az asszonyt egyáltalán nem érdekelt a zene, így végül külön költöztek, majd elváltak. Körülbelül ebben az időszakban Joplin Scott Haydennel együtt négy rag megírásán dolgozott. Joplin St. Louisban írta néhány legismertebb művét, köztük a *The Entertainer* és a *March Majestic* címűeket, valamint a *The Ragtime Dance* c. rövid színpadi művét.

Joplin 1904 júniusában feleségül vette Freddie Alexandert az arkansasi Little Rock-ból – azt a fiatal nőt, akinek a *The Chrysanthemum* c. darabot dedikálta. A hölgy ugyanezen év szeptember 10-én, tíz héttel a házasságkötés után, megfázásból eredő komplikációk következtében elhunyt. A Freddie halála után írt első Joplin-művet, a *Bethena* című keringőt egyik életrajzírója (Ed Berlin) így méltatta: „lebilincselően gyönyörű darab, amelynek helye van a legnagyobb ragtime valcerek között”.

Joplin közben megszervezett egy 30 fős operatársulatot és a *The Guest of Honor* c. első operáját országos turnéra vitte. Nem tudjuk biztosan, hány előadás került színpadra, ahogy azt sem, hogy csak feketék, vagy fehérek is játszottak-e a műsorban. A turné során Springfieldben (Illinois) vagy Pittsburgh-ben (Kansas) a társulat egyik tagja ellopta a jegybevételeket. Joplin így nem tudta kifizetni a társulatot, sem a szállást egy színészek számára fenntartott intézményben. Úgy hírlik, az opera partitúrája eltűnt vagy talán eltűntették „cserébe” a társulat szállásának kifizetetlen számlájáért.

Késői évek és halál

Joplin 1907-ben New Yorkba költözött, amely a legjobb helynek tűnt számára ahhoz, hogy új operájához producert találjon. Költözése után találkozott Lottie Stokes-szal, akit 1909-ben feleségül vett. Miután nem talált kiadót, Joplin maga vállalta a Treemonisha ének-zongora formátumban való kiadásának anyagi nehézségeit 1911-ben, majd mivel nagyon szeretne volna előadni, 1915-ben

meghívott egy kis közönséget, hogy egy harlemi próbateremben hallgassák meg. Mivel nem sikerült jól színpadra állítani, ráadásul Joplin egyedül játszotta a zenekari kíséretet zongorán, az opera „keservesen megbukott” a közönség előtt, akik nem voltak a „nyers” fekete zenei formákhoz szokva, amelyek annyira különböztek a korabeli európai nagy opera-előadásoktól. A közönség, akik között potenciális támogatók is voltak, közömbös volt és kiment az előadásról. Scott (Scott & Rutkoff, 2001) írja, hogy „az egyetlen katasztrofális előadás után... Joplin mentálisan összeomlott: eladósodott, elbizonytalanodott és kifulladt”. Joplin generációjából kevés amerikai művész találkozott ilyen akadályokkal: a Treemonisha főleg azért fulladt jelentéktelenségbe, mert Joplin az afroamerikaiak számára hozzáférhetetlen művészi zenét a szórakoztató zene elé helyezte. Az operát valójában 1970-es évekig nem állították teljes egészében színpadra.

Joplin és Lottie mint a Scott Joplin Zenei Társulat, amelyet Joplin az előző év decemberében hozott létre, 1914-ben kiadták a *Magnetic Rag*-et. Az életrajzíró Vera Brodsky Lawrence amellel érvel, hogy Joplin ekkor már tudatában volt a szifilisz következtében egyre romló állapotának és „folyamatosan küzdött az idővel”. A Treemonisha 1992-es Deutsche Gramophon kiadásának borítóján Vera Brodsky Lawrence megjegyzi, hogy Joplin „lázasan belevetette magát az opera hangszerelésébe – Sam Patterson barátjával éjjel-nappal oldalanként másolták ki a részeket, míg minden egyes oldal hangszerelése készen nem lett”.

Joplin 1916-ra már harmadfokú szifiliszben szenvedett, amely egyre jobban tönkretette mentális állapotát, így 1917 januárjában a Manhattan-i Állami Kórházba utalták. Itt halt meg április 1-jén szifiliszből eredő demenciában életének 49. évében. A szegények temetőjében temették el egy olyan sírba, amely 57 éven át jeltelen volt. A Saint Michaels Temetőben East-Elmhurst-ben végül 1974-ben jelölték meg a sírját – abban az évben, amikor az Oscar-gálán a „Best Pictures” (legjobb film) kategóriában díjat nyert a *The Sting (A nagy balhé)*, amelynek zenéje csak Joplin-művekből állt.

Joplin munkái

A klasszikus zene, a Texarkana környékén meglévő zenei atmoszféra (beleértve a munkadalokat, gospeleket, spirituálékat és a tánczenét), valamint Joplin természetes tehetsége együttesen hoztak létre egy új stílust: a ragtime-ot, amely ötvözte az afroamerikai zenei stílusokat az európai formákkal és dallamokkal, és amely először az 1890-es években lett közkedvelt.

Amikor Joplin zongorázni tanult, a mértékadó zenei körök elítélték a ragtime-ot, mert azt a vulgáris és együgyű dalokkal azonosították, „amelyeket a Tin Pan Alley dallamkovácsai faragtak”. Joplin zeneszerzőként kifinomult ragtime-ot írt, ezáltal fölé emelte a műfajt az alacsony színvonalú és kiforratlan formájának, amelyet „másodrendű vándorzongoristák játszottak csupán népszerű tánczeneként”. A klasszikus rag mint új művészi forma az afroamerikai népzene szinkópált ritmusát és a XIX. századi európai romantika harmóniáit és indulóhoz hasonló ritmusát ötvözte. Egy kritikus szavai szerint „a ragtime alapvetően a polka, vagy a Sousa-stílusú induló afroamerikai változata”. Erre alapozva Joplin szándékai szerint a szerzeményeit kotta alapján kellett eljátszani, improvizáció nélkül. Joplin rag-jeit miniatűr klasszikus zeneként írta, hogy a ragtime műfaját annak „olcsó bordélyházi” eredete fölé emelje, s ezáltal olyan munkákat hozott létre, amelyek Elise Kirk operatörténész szerint „dallamosabbak, ellenpontosabbak, hatásosabbak és színesebbek harmóniájukat tekintve, mint Joplin korában bármelyik”.

Néhányan úgy vélik, hogy Joplin munkáit klasszikus képzettségű zenetanára, Julius Weiss befolyásolta, aki az öreg kontinensről hozhatta a polkára jellemző ritmusérzékét és ezt továbbadhatta 11 éves tanítványának is. Susan Curtis úgy véli, „a művelt német Joplin számára nagyrészt ismeretlen zenei és tudásvilágot tárhatott fel”.

Joplin első és legjelentősebb slágerét, a *Maple Leaf Rag*-et a klasszikus rag archetípusaként (őstípusaként, minden raged alapmintájaként) tartják számon, amely első kiadása után a következő 12 év ragtime-szerzőinek egész sorára hatással volt ritmusmintázata, dallamvezetése és harmóniája révén, noha e szerzők – Joseph Lamb kivételével – általában nem tudták azt továbbfejleszteni.

Treemonisha

Az opera egy korábbi rabszolga-közösségben játszódik egy elszigetelt erdőben, nem messze Joplin gyerekkori városától, Texarkanától 1884 szeptemberében. A történet egy 18 éves nő, Treemonisha körül bontakozik ki, akit egy fehér asszony tanít meg olvasni és aki közösségét a tudatlanságra és babonára alapozó csalók ellen vezeti. Treemonishát elrabolják és éppen egy darázsfészekbe akarják dobni, amikor Remus nevű barátja megmenti. A közössége pedig felismeri a tanulás értékét és a tudatlanság következményeit, majd Treemonishát választják tanítójuknak és vezetőjüknek.

Joplin írta az opera partitúráját és librettóját is, a mű nagy részben az európai opera formáját követi több hagyományos áriával, együttessel és kórossal. A Treemonishában is megjelenő babona és misztikum témái jellemzőek az opera hagyományára és a történet bizonyos aspektusai is rímelnek a német zeneszerző, Richard Wagner munkáira (ennek Joplin tudatában volt). Az a szent fa, amely alatt Treemonisha ül, a *A walkűrök* c. Wagner-operában lévő fát idézik, amelytől Siegmund a mágikus kardját kapja, és a hősnő múltjának elmesélése is a *Siegfried* c. Wagner-opera bizonyos aspektusaira rímel. Emellett afroamerikai népmesék is hatással voltak a történetre – a darázsfészek jelenet a „Br'er Rabbit and the briar patch” (egy rész Rémusz bácsi meséiből – a ford.) c. történethez hasonlít.

A Treemonisha nem ragtime-opera – Joplin csak visszafogottan használta fel benne a ragtime-ot és más fekete zenei stílusokat, ezeket is elsősorban azért, hogy a karaktert mint színesbőrűt formálja meg és hogy a XIX. század végi gyerekkorának zenéjét ünnepelje általa. Az operára a mai napi úgy tekintenek mint a késői XIX. század vidéki fekete zenéjének értékes dokumentumára, amelyet ezen időszak „egy tehetséges és érzékeny résztvevője” rögzített.

Edward Berlin megemlíti a párhuzamokat a történet és Joplin saját élete között. Ír arról, hogy Lottie (Joplin harmadik felesége) szerint Treemonisha óhaja, hogy kivezesse népét a tudatlanságból, megtalálható volt Joplinban is. Emellett mások úgy vélik, hogy Joplin második feleségének, Freddie-nek az alakját eleveníti fel, mert az opera története abban a hónapban játszódik, amikor az asszony valószínűleg született.

Amikor 1911-ben az operát kiadták, az *American Musician and Art Journal* c. magazin mint „az operaművészet teljesen új formáját” méltatta. A későbbi kritikusok is mint az amerikai történelemben különös helyet elfoglaló művet dicsérték az operát, amely hősnője „meglepően korai megszólaltatója a modern polgárjogi mozgalom ügyeinek, különös tekintettel az afroamerikaiak oktatásának és tudásának fejlesztésére”. Curtis hasonlóan vélekedik: „Treemonisha az opera végén

az írástudást, a tanulást, a szorgos munkát és a közösségi szolidaritást fogalmazza meg értéként mint a legjobb eszközt népe megsegítésére”. Berlin is úgy tartja, hogy „ez egy remek opera, mindenképpen érdekesebb, mint amelyeket abban az időben az Egyesült Államokban írtak”, de később azt is megállapítja, hogy Joplin saját librettója azt mutatja, hogy a zeneszerző „nem volt kompetens drámaíró”, mert a szövegkönyv minősége nem éri el a zene színvonalát.

A *Paragon Ragtime Orchestra* alapítója és vezetője, Rick Benjamin kiderítette, hogy a Treemonishát Joplin 1913-ban Bayonne-ban (New Jersey) sikeresen színpadra állította fizető közönség előtt. Joplin zongoradarabja kiadásának 100. évfordulóján, 2011. december 6-án a New World Records kiadta a Treemonisha teljesen új felvételét. Az opera német premierje pedig 1984 augusztusában volt a Stadttheater Gießenben. Németországban volt egy másik előadása is, amelyet tévesen az opera premierjének neveztek 2015. április 25-én a drezdai Staatsschauspiel-ben Massimo Gerardi rendezésében és koreográfiájával.

Előadói tehetség

Joplin zongorista előadói tehetségét egy sedaliai újság fennköltén méltatta 1898-ban, és a kortárs ragtime-szerzők, mint Arthur Marshall és Joe Jordan is azt állították, hogy Joplin jól játszott. John Stark kiadó fia szerint azonban Joplin meglehetősen közepszerű zongorista volt, aki inkább papíron, semmint a zongoránál komponált. Artie Matthews visszaemlékezett arra, milyen „örömmel” játszották le Joplint a zenészek St. Louisban.

Joplin sosem készített felvételt, a játéka mégis megvan hét zongoratekercesen, amelyeket mechanikus zongorákon le lehet játszani, mindegyik 1916-ban készült. Ezek közül az a hat, amelyet a Connorized (zenei társaság – a ford.) adott ki, bizonyítja, hogy az előadást jelentősen szerkeszteni kellett, hogy a pontos ritmust tartani lehessen és hogy díszítéseket is adtak hozzá a játékhoz, valószínűleg a Connorized zenészei. Berlin úgy vélekedik, hogy mire Joplin St. Louisba ért, már tapasztalhatta, hogy nem tudja eléggé koordinálni az ujjait, hogy azok megremegnek, illetve hogy nem tud teljesen tisztán beszélni – mind a szifilisz tünetei, amelybe 1917-ben halt bele. Másik életrajzírója, Blesh úgy írja le az 1916 júniusában az UniRecord által kiadott második tekercest, amelyen a „Maple Leaf Rag” hallható, mint „sokkoló... rendezetlen és teljesen hallgathatatlan” felvételt. Noha van abban vita a zongoratekercesek szakértői között, hogy ennek mekkora hányada köszönhető az eléggé kezdetleges korabeli felvételi és gyártási technológiáknak, Berlin azt állítja, hogy a „Maple Leaf Rag” tekercs valószínűleg Joplin akkori játékának legpontosabb felvétele. A tekercs azonban nem ad képet arról, milyen módon játszott Joplin a korábbi időszakban.

Örökség

Joplin és a kortárs ragtime-szerzők felélesztették az amerikai populáris zenét és előmozdították az afroamerikai zene megbecsültségét is az európai származású amerikaiak között azáltal, hogy létrehoztak pezsdítő és felszabadító tánczenéket, s így az amerikai zenei ízlést is megváltoztatták. „A zenéjük szinkópáltsága és ritmikus lüktetése vitalitást és frissességet hozott, ami vonzó volt a

viktoriánus¹ értékek iránt közömbös fiatal városi közönség számára... Joplin ragtime zenéje a modern városi Amerika intenzitását és energiáját fejezte ki.”

Joshua Rifkin, Joplin darabjainak egyik legfontosabb előadója ezt írta: „Munkáit líraiság hatja át, de még legélénkebb hangulatában is van egy kis melankólia... Játéka nem sokban hasonlít arra a gyors tempójú ragtime-iskolára, amely utána nőtt fel”. Bill Ryeson, a Joplin életét kutató történész írja: „A hiteles előadók kezében, mint Joplin, a ragtime egy fegyelmezett forma volt, amely képes volt meglepni színességével és a finomságával... Joplin azt tette a ragtime-mal, mint Chopin a mazurkával. Joplin stílusa a viharos hangulattól kezdve a lenyűgöző szerenádokig mindent felölelt, magába építve a bolerót és a tangót is”. Susan Curtis életrajzíró szerint Joplin munkája segítette „az amerikai zene és kultúra forradalmasításában”, eltüntetve a viktoriánus korlátokat.

Max Morath zeneszerző és színész meglepőnek találta, hogy Joplin munkáinak legnagyobb része nem lett olyan népszerű, mint a *Maple Leaf Rag*, mert a kompozíciói lírai szépségük és finom szinkópás ritmusuk mellett is ismeretlenek maradtak élete során. Joplin bizonyára észrevette, hogy a zenéje megelőzte korát: Ian Whitcomb zenetörténész megemlíti, hogy Joplin „úgy vélte ugyan, hogy *Maple Leaf Rag* a ragtime-szerzők királyává teszi, de azt is tudta, hogy saját életében nem lesz zenei hős. 'Halálom után 25 évvel az emberek elismerik majd munkámat' – mondta egy barátjának”. Valóban halála után 30 évvel ismerték el, és később Rudi Blesh történész írt is egy komoly könyvet a ragtime-ról, amit Joplin emlékének ajánlott.

Noha szegényen és kiábrándultan halt meg, mégis Joplin volt a ragtime-szerzemények mintaadója és a ragtime fejlődésében kulcsszerepet játszott. Mint újító zeneszerző és előadó segítette a fiatal fekete művészek útját, hogy eljussanak mind a fekete, mind a fehér közönséghez. Floyd Levin jazztörténész 2002-ben ezt írta Joplin jelentőségéről: „Azon kevesek, akik megértették nagyságát, szomorúan hajtják le fejüket. A ragtime-szerzők királya halt meg, az az ember, aki Amerikának valódi nemzeti zenét adott”.

Múzeum

A Joplin által 1900-1903 között bérelt lakást St. Louisban 1976-ban Nemzeti Történelmi Emlékhellyé nyilvánították és megmentették, mielőtt az ott élő afroamerikai közösség lebontotta volna. A Természeti Források Missouri Részlege ezt az épületet az első olyan állami történelmi helyszínné alakította, amelyet az afroamerikai örökségnek szenteltek. Először csupán Joplinra és a ragtime-ra fókuszáltak anélkül, hogy figyeltek volna a városi miliőre, ami Joplin zenei alkotásait alakította. Egy újabb örökségi projekt azonban kiterjesztette ezt az által, hogy a feketék városi migrációjának és sokszínű közösség átalakulásának komplexebb társadalomtörténelmi vonatkozásait is átfogta. Ennek a többértű megközelítésnek ma már része az is, hogy szó van olyan kényes témákról is, mint a faji elnyomás, szegénység, egészségügy, prostitúció és a szexuális úton terjedő betegségek.

¹ Viktoriánus: az angol Viktória királynő korára jellemző. Itt arról van szó, hogy a prűd, vaskalaposan erkölcsös angol királynő nézetei idejétmúltak voltak az amerikai fiatalság számára. Akkoriban még az Egyesült Államok erősen függött Angliától, nézeteiben nem volt annyira önálló, mint néhány évvel, évtizeddel később. Az angol trendek Amerikára is jellemzőek voltak. Ez a ragtime-korszak idején kezdett megváltozni.

Újjászületés

Joplin 1917-es halála után a zenéje és általában a ragtime is veszített népszerűségéből, ahogy új zenei stílusok jelentek meg, mint például a jazz és a „novelty piano” (az 1920-as években megjelenő új zenei műfaj – a ford.). Ennek ellenére a jazzegyüttesek és olyan művészek, mint Tommy Dorsey 1936-ban, Jelly Roll Morton 1939-ben és J. Russell Robinson 1947-ben felvettek Joplin szerzeményeket. A *Maple Leaf Rag* volt az a Joplin darab, amit leggyakrabban meg lehetett találni a 78-as lemezekben.²

Amerikai zenetudósok, mint Trebor Tichenor, William Bolcom, William Albright és Rudi Blesh szűk körében a klasszikus ragtime iránti érdeklődés feléledését lehetett tapasztalni az 1960-as években. Az Audiophile Records 1970-ben kiadott egy kétrészes felvételt, „The Complete Piano Works of Scott Joplin, The Greatest of Ragtime Composers”³ címmel, amelyen Knocky Parker játszott.

Bolcom és Albright 1968-ban felébresztette Joshua Rifkin, egy fiatal muzikológus érdeklődését Joplin munkássága iránt. Ők együtt a WBAI rádiónál alkalmanként ragtime és korai jazz témájú műsorok házigazdái voltak. Rifkin 1970 novemberében kiadott egy nagylemezt a Nonesuch lemeztársaságnál „Scott Joplin: Piano Rags” címmel. Első évében a felvételt 100 ezer példányban adták el, majd ez lett a Nonesuch első millió példányos eladása. A „Best-Selling Classical LPs”⁴ nevű Billboard listán 1974. szeptember 28-án a felvétel az 5. helyen állt, majd a második része a 4. helyen és a két részből összeállított album a 3. helyezést kapta. Mindkét rész külön-külön is 64 héten át szerepelt a listán, ahol az első hét közül hat Joplin szerzemény volt, ezek közül három Rifkin előadásában. A zeneboltok ekkor sorolták először a klasszikus zenéhez a ragtime-ot. Az albumot 1971-ben Grammy-díjra jelölték a „Best Album Notes”⁵ és a „Best Instrumental Soloist Performance (without orchestra)”⁶ kategóriákban. Rifkin esélyes volt egy harmadik Grammy-díjra egy Joplintól független felvétellel is, de az 1972. március 14-én megrendezett ünnepségen végül mégsem nyert egy kategóriában sem. Rifkin 1974-ben turnézott, fellépett többek között a BBC TV-nél és egy teltházas koncerten a londoni Royal Festival Hall-ban. Alan Rich, a *New York Magazine*-ben 1979-ben azt írta, hogy az a lehetőség, amellyel Rifkin élt, azaz hogy a Nonesuch Records-nál Joplin zenéjét újra felvette, „majdnem önállóan megteremtette Joplin újjászületését”.

A *The New York Times* zenekritikusa, Harold C. Schonberg 1971 januárjában, miután meghallgatta a Rifkin albumot, azonnal írt egy vasárnapi vezércikket ezzel a címmel: „Tudósok, kezdjétek el foglalkozni Joplinnal!”. Schonberg felszólítása katalizátorként működött a klasszikus zenetudósok körében, akik pont azok a típusú emberek voltak, akikkel Joplin egész életében küzdött, s akik végül felismerték Joplin zsenialitását. A New York Public Library-ban dolgozó Vera Brodsky Lawrence 1971 júniusában egy kétkötetes munkát adott ki a „The Collected Works of Scott Joplin”⁷ címmel, amely Joplin zenéjének előadása iránt szélesebb érdeklődést keltett.

² A 78-as szám a sellaklemezek percenkénti fordulatszámát jelzi. A bakelitlemezeknél a nagylemez (LP, vagyis long play) 33-as, a kislemez (SP, vagyis short play) 45-ös volt. A 78-as lemezek esetében egy lemezoldalon egy kb. 3 perces szám szerepelt.

³ Scott Joplin, a legnagyobb ragtime zeneszerző összes zongoraműve

⁴ legjobban fogyó klasszikus nagylemezek

⁵ legjobb lemez-kísérőszöveg

⁶ a legjobb hangszeres szóló előadás (zenekar nélkül)

⁷ Scott Joplin összegyűjtött művei

A Gunther Schuller által irányított New England Conservatory Ragtime Ensemble 1973 februárjának közepén felvett egy albumot Joplin ragjeivel a „Standard High-Class Rags” c. korabeli gyűjteményből „Joplin: The Red Back Book”⁸ címmel. Ugyanebben az évben az album Grammy-díjat nyert a „Best Chamber Music Performance”⁹ kategóriában és a Billboard magazin legjobb klasszikus albuma lett 1974-ben. Az együttes még további két albumot vett fel a Golden Crest Records-nál: a „More Scott Joplin Rags” címűt 1974-ben és a „The Road From Rags To Jazz”¹⁰ címűt 1975-ben.

A filmproducer George Roy Hill 1973-ban külön-külön megkereste Schullert és Rifkint, hogy *A nagy balhé* (The Sting) című készülő filmprojektjéhez írjanak zenét. Korábbi elkötelezettségek miatt mindketten visszautasították az ajánlatot. Hill akkor találta meg Marvin Hamlischt és zeneszerzőként bevette őt a projektbe. Hamlisch könnyedén adaptálta Joplin zenéjét *A nagy balhé* c. filmre, amiért Oscar-díjat nyert a „Best Original Song Score and Adaptation”¹¹ kategóriában 1974. április 2-án. A *The Entertainer* Hamlisch-féle verziója a Billboard Hot 100-as listáján és az Amerikai Top 40 listán harmadik lett 1974. május 18-án, ezzel arra ösztönözve a *The New York Times*-t, hogy megjegyyezze, hogy „az egész amerikai nemzet észrevette” Joplint. A filmnek és zenéjének köszönhetően Joplin munkája elismerésre lelt a populáris és a klasszikus zenei világban is, s ezáltal (a Record World c. zenei magazin szavaival élve) „az évtized klasszikus jelensége” lett. Rifkin később úgy nyilatkozott a filmzenéről, hogy Hamlisch a zongora adaptációkat egyenesen tőle, Rifkintől vette át, míg a zenekari adaptációkat Schullertől. Schuller pedig azt nyilatkozta, hogy „Hamlisch olyan zenéért kapta az Oscart, ami nem ő írt (hiszen Jopliné), olyan feldolgozásért, amit nem ő készített és olyan ’változtatásokért’, amelyeket nem ő csinált. Ez sok embert bosszantott, de hát ilyen a show-biznisz!”.

A Treemonisha részleteit 1971. október 22-én a Lincoln Centerben koncert formájában előadták olyan előadókkal, mint Bolcom, Rifkin és Mary Lou Williams, valamint néhány énekes. Végül T. J. Anderson hangszerelésében állították színpadra a Treemonishát 1972. január 28-29-én két, egymást követő estén Robert Shaw rendezésében és Katherine Dunham koreográfiájával az atlantai Afro-American Music Workshop of Morehouse College anyagi támogatásával, énekesekkel és az Atlanta Symphony Orchestra közreműködésével. Schonberg 1972 februárjában megjegyyezte, hogy a „Scott Joplin Reneszánsz” immár teljes virágzásban van és még tovább folytatódik. A Houston Grand Opera 1975 májusában a teljes Treemonishát színpadra állította, majd a társulat rövid turnéra ment vele, végül októberben és novemberben a Broadway-n a Palace Theatre-ben nyolc héten át játszották. Ezt az előadást Gunther Schuller rendezte és a szoprán Carmen Balthrop Kathleen Battle-lel váltakozva szerepelt Treemonisha szerepében. Készítettek is egy felvételt az eredeti Broadway szereposztásban. Mivel az 1972-es Morehouse College-ban bemutatott opera előadásának kicsi volt az országos ismertsége, később sok Joplin kutató az 1975-ös Houston Grand Opera-féle előadást említette mint az első teljes színpadra vitt előadást.

Kenneth MacMillan rendező 1974-ben a Royal Ballet társulattal balettet vitt színre Joplin és más korabeli szerzők dallamai alapján *Elite Syncopations* címmel. Ugyanebben az évben John Clifford

⁸ Joplin: a piros hátú könyv (az eredeti kottakiadás hátulsó fedlapja piros volt)

⁹ legjobb kamarazenei előadás

¹⁰ Út a ragtime-tól a jazzig

¹¹ Legjobb eredeti (saját) filmzene és adaptáció

koreográfiájával a Los Angeles-i Balett mutatta be *Red Back Book* című előadását az azonos cím alatt futó Joplin-féle rag-gyűjtemény alapján, s az előadás szóló zongoradarabokat és teljes zenekaros részeket is tartalmazott.

Scott Joplin alakja a „Cedric, The Entertainer” karakterben is megjelent 2016-ban a Comedy Central „Another Period” című show-jában.

Egyéb díjak és elismerések

1970: Joplint a National Academy of Popular Music beiktatta a Songwriters Hall of Fame-be

1976: Joplin különleges, posztumusz Pulitzer-díjat kapott „az amerikai zenéhez való hozzájárulásáért”

1977: a Motown Productions a Universal Pictures kiadásban *Scott Joplin* címmel filmre vitte a zeneszerző életét Billy Dee Williams főszereplésével

1983: az Egyesült Államok Postája a Fekete Örökség sorozat részeként kiadott egy Joplin-bélyeget

1989: Joplin kapott egy csillagot a St. Louis Walk of Fame-en

2002: Az 1900-as évtizedben zongoratekercekre felvett Joplin-előadások gyűjteménye bekerült a National Recording Preservation Board (Nemzeti Felvételmegőrző Testület) jelölésével a Library of Congress National Recording Registry (a Kongresszusi Könyvtár Nemzeti Felvételi Nyilvántartó Hivatala) gyűjteményébe. A testület évente válogat olyan dalok közül, amelyek „kulturálisan, történelmi szempontból vagy esztétikailag jelentősek”.

Bibliográfia

Könyvek

- Blesh, Rudi (1981). „Scott Joplin: Black-American Classicist”. In Lawrence, Vera Brodsky. *Scott Joplin Complete Piano Works*. New York Public Library. ISBN 0-87104-272-X.
- Berlin, Edward A. (1994). *King of Ragtime: Scott Joplin and His Era*. Oxford Univ. Press. ISBN 0-19-510108-1.
- Crawford, Richard (2001). *America's Musical Life: A History*. W. W. Norton & Co. ISBN 0-393-04810-1.
- Curtis, Susan (1999). Christensen, Lawrence O, ed. *Dictionary of Missouri Biography*. Univ. of Missouri Press. ISBN 0-8262-1222-0. Retrieved October 2, 2009.
- Curtis, Susan (2004). *Dancing to a Black Man's Tune: A Life of Scott Joplin*. Univ. of Missouri Press. ISBN 0-8262-1547-5.
- Davis, Francis (1995). *The History of the Blues: The Roots, the Music, the People*. Hyperion. ISBN 0-306-81296-7.
- Gioia, Ted (1997). *The History of Jazz*. New York: Oxford University Press. ISBN 0-19-509081-0.
- Haskins, James (1978). *Scott Joplin*. New York: Doubleday & Company, Inc. ISBN 0-385-11155-X.
- Howat, Roy (1986). *Debussy in Proportion: A Musical Analysis*. Cambridge University Press. ISBN 0-521-31145-4. Retrieved April 17, 2009.
- Jasen, David A.; Trebor Jay Tichenor (1978). *Rags and Ragtime: A Musical History*. New York, NY: Dover Publications, Inc. p. 88. ISBN 0-486-25922-6.
- Jasen, David A. (1981). "Discography of 78 rpm Records of Joplin Works". In Lawrence, Vera Brodsky. *Scott Joplin Complete Piano Works*. New York Public Library. ISBN 0-87104-272-X.
- Kirk, Elise Kuhl (2001). *American Opera*. Univ. of Illinois Press. ISBN 0-252-02623-3.

- Lawrence, Vera Brodsky, ed. (1971). *Scott Joplin Complete Piano Works*. New York Public Library. ISBN 0-87104-242-8.
- Levin, Floyd (2002). *Classic Jazz: A Personal View of the Music and the Musicians*. Univ. of California Press. ISBN 978-0-520-23463-5.
- MaGee, Jeffrey (1998). "Ragtime and Early Jazz". In David Nicholls (ed.). *The Cambridge History of American Music*. New York: The Cambridge University Press. ISBN 0-521-45429-8.
- McElhone, Kevin (2004). *Mechanical Music* (2 ed.). Osprey Publishing. ISBN 0-7478-0578-4. Retrieved April 16, 2009.
- Morath, Max (2005). Kirchner, Bill, ed. *The Oxford Companion to Jazz*. Oxford Univ. Press. ISBN 0-19-518359-2.
- Palmer, Tony (1976). *All You Need Is Love /The Story Of Popular Music*. Book Club Associates. ISBN 978-0-670-11448-1.
- Philip, Robert (1998). Rowland, David, ed. *The Cambridge Companion to the Piano*. Cambridge Companions to Music (Illustrated, reprint ed.). Cambridge University Press. ISBN 0-521-47986-X. Retrieved April 17, 2009.
- Scott, William B.; Rutkoff, Peter M (2001). *New York Modern: The Arts and the City*. Johns Hopkins Univ. Press. ISBN 0-8018-6793-2.
- Ping-Robbins, Nancy R. (1998). *Scott Joplin: a guide to research*. p. 289. ISBN 0-8240-8399-7. Retrieved March 20, 2009.
- Siepmann, Jeremy (1998). *The Piano: The Complete Illustrated Guide to the World's Most Popular Musical Instrument*. Hal Leonard Corporation. ISBN 0-7935-9976-8.
- Ryerson, Bill; Joplin, Scott (1973). *Best of Scott Joplin: a Collection of Original Ragtime Piano Compositions*. C. Hansen Music and Books. ISBN 0-8494-0581-5.
- Waldo, Terry (1976). *This Is Ragtime*. New York: Hawthorn Books, Inc. ISBN 0-8015-7618-0.
- Waterman, Guy (1985a). "Ragtime". In J.E. Hasse (ed.). *Ragtime: Its History, Composers, and Music*. New York: Shirmer Books. ISBN 0-02-871650-7.
- Waterman, Guy (1985b). "Joplin's Late Rags: An Analysis". In J.E. Hasse (ed.). *Ragtime: Its History, Composers, and Music*. New York: Shirmer Books. ISBN 0-02-871650-7.
- Whitomb, Ian (1986). *After the Ball*. Hal Leonard Corp. ISBN 0-87910-063-X.
- Williams, Martin (1959). *The Art of Jazz: Ragtime to Bebop*. New York: Oxford University Press. ISBN 0-306-80134-5.
- Williams, Martin, ed. (1987). *The Smithsonian Collection of Classic Jazz*. Smithsonian Institution Press. ISBN 0-393-99342-6.

Weboldalak

- Berlin, Edward A. (2012). "Scott Joplin: Brief Biographical Sketch". Edward A. Berlin. Retrieved April 3, 2012.
- Berlin, Edward A. (1998) "A Biography of Scott Joplin". The Scott Joplin International Ragtime Foundation. Retrieved November 14, 2009.
- Edwards, "Perfessor" Bill (2008). "Rags & Pieces by Scott Joplin, 1895–1905". Retrieved November 14, 2009.
- Edwards, "Perfessor" Bill (2010). ""Perfessor" Bill's guide to notable Ragtime Era Composers". Retrieved July 28, 2011.

- ESPER. "Black Heritage Stamp issues". Ebony Society of Philatelic Reflections, Inc. Retrieved August 17, 2011.
- IMDB.com. "Listing for *Scott Joplin (TV 1977)*". IMDB.com, Inc. Retrieved August 16, 2011.
- RedHotJazz. "Wilbur Sweatman and His Band". Retrieved July 25, 2011.
- St. Louis Walk of Fame. "Inductees to the St. Louis Walk of Fame". St. Louis Walk of Fame. Retrieved August 17, 2011.

Magazinok

- Albrecht, Theodore (1979). *Julius Weiss: Scott Joplin's First Piano Teacher*. 19. Case Western Univ. College Music Symposium. pp. 89–105.
- Billboard Magazine (1974a). "Best Selling Classical Lps". *Billboard*. Nielsen Business Media, Inc. (September 28, 1974): 61. Retrieved July 29, 2011.
- Billboard Magazine (1974b). "Hot 100". *Billboard*. Nielsen Business Media, Inc. (May 18, 1974): 64. Retrieved August 5, 2011.
- Rich, Alan (1979). "Music". *New York Magazine*. New York Media LLC (December 24, 1979): 81. Retrieved August 5, 2011.

Külső linkek

- Texas State Historical Association – Biography of Scott Joplin
- The Scott Joplin International Ragtime Foundation
- Joplin at St. Louis Walk of Fame
- "Perfessor" Bill Edwards plays Joplin, with anecdotes and research.
- Maple Leaf Rag A site dedicated to 100 years of the Maple Leaf Rag.
- The Scott Joplin House – St. Louis, Missouri
- Scott Joplin at Find a Grave
- Encyclopedia of Arkansas History & Culture
- Scott Joplin at Library of Congress Authorities, with 276 catalog records

Felvételek és kották

- Free recordings of Joplin's music in Mp3 format by various pianists at PianoSociety.com
- www.kreusch-sheet-music.net – Free scores by Joplin
- Sheet Music and Covers (includes cover art, comprehensive sheet music selection, and biography)
- Free scores by Scott Joplin at the International Music Score Library Project
- Kunst der Fuge: Scott Joplin – MIDI files (live and piano-rolls recordings)
- John Roache's site has MIDI performances of ragtime music by Joplin and others
- The Mtopia Project has compositions by Scott Joplin